List 45.

Tečaj XVI.

NOVICE
gospodarske, obertniške in narodne.

V Ljubljani v sredo 10. novembra 1858.

Kaj je vsakemu in povsod treba vediti, *)
da se dobro in popolnoma iznajde v novem dnarji?

Pervi dan tega mesca, ker je bil pervi dan novega dnarja, je veliko prepirov in zmešnjav naredil med ljudmí, zlasti tistim, kterim popred za to reč ni nič mar bilo, ali kteri brati ne znajo. „Novice“ so v 42. listu razločno povedale pervič: kteri dnar je po novi postavi konec unega mesca, to je (pred vsemi Sveti) popolnoma ob veljavo prišel, drugič: kteri dnar je tudi po vseh Svetih celo svojo vrednost obderžal, in tretjič: kteri pa ne in je tedaj nekoliko manj vreden.

To troje je treba vsakemu dobro razločiti, da se iznajde v novem dnarji, in to troje so menda dosti umevno razločile „Novice“ v gori imenovanem listu. Ker pa želimo, da bi bilo ljudstvo naše, kmečko in gosposko, v tem dobro podučeno in da ne pride nobeden v kako zadrego, povemo tedaj še enkrat:

Pervič. Preklicani so in sedaj nimajo nobene dnarne veljave več: 1) polgoldinarji, 2) stare petice vsake sorte, 3) stare dvojače, 4) 3krajcarji in venarji in pa 5) vès kupreni šajnasti dnar, kjer ga je še kaj bilo.

Drugič. Stari dnarji, ki so obderžali svojo polno vrednost, so: 1) bankovci, 2) cesarski tolarji po 2 goldinarja in pa po goldinarji, 3) nove dvajsetice (to je male, deseticam podobne cvancigarce leta 1852 kovane) in pa 4) laške dvajsetice ali lire.

Tretjič. Stari dnarji, ki so zdaj nekoliko manj vredni, so sledeči: 1) stara velika dvajsetica ne plača več celih 20 starih krajc., ampak le 19 krajc. in pa enmalo manj kot pol v starem dnarji ali pa 34 novih krajc., — desetica le 9 in enmalo več kot pol starih krajc. ali pa 17 novih krajc., — peterka ali finfarca le 4 krajc. in enmalo več kot 3 venarje starih krajcarjev, ali 8 in pol novih, — dvojača ali šestica od leta 1848 in 1849 le 5 in enmalo več kot pol starih ali pa 10 novih krajc., — groš le 2 stara krajc. in pa 3 venarje ali pa 5 novih, — 2krajcar le 1 krajc. in pa enmalo več kot pol ali pa 3 nove krajc., — krajcar plača le obilo 3 stare venarje ali poldrug nov krajcar, — stari polkrajcar ali cvajar in pa 1 lašk centezim plača tudi pol krajcarja v novem dnarji, — križavec (križasti tolar) plača le 2 gold. in obilo 11 krajc. v starem dnarji ali pa 2 gold. 30 krajc. novega, — polkrižavec plača le 1 gold. in 4 krajc. starega ali pa 1 gold. 12 krajc. novega dnarja, — četertkrižavec plača le obilo 31 krajc. v starem dnarji ali pa 55 novih. — Toda cena vseh teh dnarjev veljá le od lepega, neobrezanega, neoglajenega in ne luknjastega dnarja; obrezani in luknjasti dnar se le na vago jemlje v cesarski dnarnici (Münzamt).

Še enkrat tedaj rečemo: to troje je treba dobro zapopasti, da ne bo več zmešnjav in prepira.

Zdaj se nam pa potrebno zdí, nektere rečí še bolj na drobno razložiti, ker nas je skušnja poslednjih dní učila, da je v sledečih rečéh največ napčnih zapopadkov.

Sliši se, da nekteri prodajajo to in uno reč za šestice in krajcarje še po njih stari vrednosti. Kaj takega more le tisti storiti, kdor iz neumnosti v svojo gotovo zgubo prodaja, ali pa kdor kup pri kakšnem blagu tako visoko nategne, da lahko potem šestice ali krajcarje po starem jemlje in pri vsem tem še dosti dobička ima. To pa ni pošteno in zraven tega delajo taki ljudje še več zmešnjav, kakor jih je že, ker vsak drug, kdor se derži postavne cene tega dnarja in kdor iše le poštenega in majhnega dobička, ne more šestíc in krajcarjev po stari polni ceni jemati. Če, postavimo, kdo kupi od kmeta za goldinar krompirja v starem dnarji, pa mu dá goldinarsk bankovec, ga je pošteno plačal; če pa mu dá 10 šestíc (ali dvojač), mu mora pa doplačati še 5 novih krajcarjev, če ne, je kmet za teh 5 krajc. na zgubi. Zato tudi, če, postavimo, od koga kaj kupiš za 30 krajcarjev po stari rajtengi, pa mu za to daš bankovec za 1 goldinar, ti mora na 5 šestíc, ki ti jih ven dá, dodati še 2 kr. in pol v novem dnarji.

Če menjaš kje bankovec za 1 goldinar, si ti mora dati 10 šestíc, zraven pa še 5 novih krajcarjev, ker tako še le se pobota ta reč po postavi, ktera pravi, da šestíca je le 10 novih krajcarjev vredna, ne pa 10 in pol, kakor bi bila po polni veljavi, ktere pa, kakor smo že gori rekli, po novi postavi nima.

Ravno pri bankovcih in šestícah je zatega voljo naj več zmešnjav in prepira, ker ljudje ne vedó, da vsak bankovec za 1 goldinar plača 105 novih krajc. ali 1 nov goldinar in pa 5 novih krajc., tedaj dva bankovca po goldinarji ali pa bankovec za 2 gold. plača 2 nova gold. in 10 novih krajc., bankovec za 5 gold. plača 5 novih gold. in 25 novih krajcarjev itd. En nov goldinar, s šesticami plačan, pa šteje ravno 100 novih krajc. ali pa 10 šestic, na ktere se ne doplača nič.

Zakaj pa ti od vsakega terjati moreš, da ti na vsak goldinarsk bankovec, ki ti ga je v šestícah zmenjal, 5 novih krajcarjev doplača? — zato, ker pri vsaki šestíci, ki jo boš komu dal, boš mogel po postavi priložiti še pol novega ali pa pol starega krajcarja ali cvajar, ker obá, novi in stari cvajar, imata po postavi eno ceno.

Še nekoliko manjo vrednost kakor šestíce, ima pa kupreni dnar; 1 goldinar šestíc plača 100 novih krajc., 1 goldinar kuprenih starih krajcarjev pa le 90 novih. Potrebno je tedaj pri majhnih krajcarskih kupčijah stare krajcarje vselej v nove prerajtovati. Postavimo, da kupiš za 4 stare krajcarje trakov, — prerajtaj jih koj v nove. 4 stari krajc. znesejo v prerajtbi 7 novih. Recímo zdaj, da jih hočeš plačati s šestico; tedaj dobiš 3 nove krajcarje nazaj. Če pa daš 4 stare krajcarje, kteri v plačilu le veljajo 6 novih, mu moraš pašeti doplačati 1 nov krajcar. Če pri taki kupčici starega dnarja ne prerajtaš v novega, ne bo plačilo na nobeno stran prav; zakaj, če daš za te trakove 4 stare krajcarje, zgubi on 1 nov krajcar, — če jih pa plačaš s 5 kuprenimi krajcarji, si pa ti za pol novega kracarja (ali cvajar) na zgubi.

Slišali smo tudi, da se nekteri branijo kuprenega dnarja po 2 krajcarja, ker pravijo, da dvakrajcar je preklican. To je laž; stari 2krajcar še zmiraj veljá in plača 3 nove kraj. Tako jih mora pri plačilu vsak vzeti.

*) Ta poduk se na posebnem listu dobiva v bukvarnici gosp. Giontini-ta in v štacuni gosp. Pleiweis-a v Ljubljani za 3 nove krajc. Naj bi šlo teh listov prav obilo po deželi in bi podučili stare in mlade, kmete ín gospôdo! Vred.

Zdaj pa še nekaj! Kdor ima zdaj kak dolg plačati v novem dnarji, kterega je naredil še pred vsemi Sveti v starem, mora v novem dnarji na vsakih 100 gold. doplačati še 5 novih gld. Postavimo, kak kramar je štacunarju dolžan 100 gold. v starem dnarji; v novem dnarji stori to 105 gold. Če tedaj štacunar terja 105 gold. v novem dnarji, terja pošteno, kar mu po postavi gré. Če kramar zdaj plača ta svoj stari dolg z 100 gold. v bankovcih, je poplačal svoj dolg popolnoma; če pa hoče ta dolg poplačati z starimi dvajseticami ali desetícami, mora 3 gold. v novem dnarji doplačati; če ga plača v šesticah, mora dodati 5 gold., v krajcarjih pa celó 15 gold. novega dnarja, zato, ker 100 gold. starih dvajsetíc plača le 97 gold. in 9 krajc. starega dnarja, 100 gold. šestíc od leta 1848 in 1849 le 95 gold. in 14 krajc., 100 gold. starih krajcarjev le 85 gold. in 43 krajc. starega dnarja. Pri tem plačilu nima štacunar nobenega dobička, ker novi dnar, kovan po 45goldinarskem merílu, je toliko lóži memo starega, ki je bil skovan po 20 goldinarski meri, ali z drugimi besedami rečeno: po novi pogodbi našega cesarstva z nekterimi nemškimi deželami je kovanje dnarja zdaj tako prenarejeno, da se iz 1 colnega funta ali 28 lotov srebra kuje zdaj 45 cesarskih goldinarjev, popred se je kovalo 20 gold. iz 1 koloniške marke ali 16 lotov srebra. To je poglavitni razloček novega in starega dnarja.

V tem novem dnarji se rajta zdaj tudi v vseh ces. kancelijah vse, kar ima kdo plačati ali pa prejeti; po tem bojo davki in vse druge rečí prerajtane. Za to se ne sme misliti, če se zdaj kje nekoliko večja šuma tirja, da je davek ali kakoršno koli si bodi plačilo zatega voljo večje; davek je ravno tolik kakor poprej, le novi dnar je nekoliko manj vreden memo starega, kakor smo gori povedali.

Še eno h koncu:

Tù in tam pravijo nekteri, da imajo stare dvajsetíce že spet 4 gold. pri 100 nadavka ali ažija. Res je, da se v časnikih bere, da 100 gold. starih dvajsetíc stane 104 gold. v novem dnarji, — ali to ni še 4 gold. ažija, ampak s tem namečkom se bližajo dvajsetíce le svoji stari vrednosti ali vrednosti bankovcov, kterih 100 gld. plača 105 novih goldinarjev; če stojé tedaj dvajsetíce po 104 gold., res presežejo za 2 gold. postavno ceno, vendar jim še zmiraj manjka 1 gold. pri 100, da bi plačale toliko, kolikor plača 100 gold. bankovcov, namreč 105.

Še enkrat vam tedaj rečemo: Berite dobro, kar smo vam tukaj povedali; vse je resuično in tako kakor postava veleva. Kdor drugač govorí, se moti ali sam iz nevednosti, ali pa hoče iz dobičkarije druge motiti. Naš namen pa ni noben drug kakor edino le povedati, kar postava terja.

Ker vsak človek ne zna brati, naj mu tisti, kdor zná, to prebere in ga podučí; želeti bi bilo še posebno, da bi si duhovni gospodje in učitelji, kakor koli morejo, prizadjali, razložiti ljudém novo postavo in tako odverniti mnogo prepirov in zmešnjav.

Kdor ta list dobro razume, vé vse, kar je treba vediti. Kdor pa se hoče v prerajtovanji še bolj vaditi, naj si kupi še novo „Veliko pratiko“ — ta mu prav po domače vse prerajtovíla na drobno razlaga.

V „Pratiki“ je vse povedano, kako se stari krajcarji in goldinarji prerajtujejo v nove, in novi v stare, in vse je brez pomot. Le nekteri se spodtikujejo nad tisto tablico, ki kaže, koliko stari krajcarji pri zaméni plačajo novih, in pravijo, da je napčna. Al to ni res, ker ta tablica je po tem narejena, da navadno se le, kar je manj kakor šestíca, plačuje s kuprenimi krajcarji, zneski čez 5 krajcarjev pa z 1, 2, 3, 4, šestícami itd., kterim se potem le toliko posamnih krajcarjev doplača, kar se s šestícami plačati ne more. Da vidite, da je ta tablica prav, recimo, da kdo hoče 25 starih krajcarjev plaćati v novem dnarji, tedaj mu dá 4 šestíce, to je, 40 novih krajcarjev, pa še poverh 1 star krajcar, ki veljá 1 kr. in pol novega, to je tedaj skupaj 41 kr. in pol; — ali pa, postavimo, da kdo komu plača 60 kr. starega dnarja, tedaj mu z 10 šestícami plača 100 novih kr. Če bi se bilo plačilo na ti tablici s samimi kuprenimi krajc. mislilo, se vé, da bi bila rajtenga vsa druga. Ker se pa v navadnem življenji zneski čez 5 krajc. plačujejo s šestícami, je tedaj ta tablica tudi na to vižo osnovana, in ker smemo misliti, da to vsak sam vé, nismo pri tem šestíc razločno omenili, in to se nam je toliko manj potrebno zdelo, ker smo ravno poprej povedali, da vsak kupreni stari krajcar 1 krajcar in pol novega plača.

Kaj pripomore gnoj k dobremu okusu vertnih sadežev?

Gnoj ne pospešuje samo rasti mnogoverstnih sadežev, temuč tudi storí, da so bolj ali manj dobrega okusa. In ne samo na tem je veliko ležeče, da je pesa lepa, krompir debel itd., temuč tudi na tem, da je dober in prijetnega okusa.

Če nadzemeljske kolerabe z ovčjim gnojem gnojiš, in sirove pokusiš, so dobre, sočne in sladke; če jim pa s svinskim gnojem gnojíš, bodo zlo slabega okusa. Na nepognojenem zelniku so rade sočnate, sladke in mehke. Če se jim s človeškim gnojem gnojí, so veliko slabeje kakor une na ovčjeku. Po konjskem gnoji niso kaj dobre in večidel tudi terde. Na kravjeku so najbolje. Kuhane te kolerabe, kakor se po navadi za prikuho pripravljajo, so mehke, prijetne in brez vsega duha, naj so prirastle na zelniku, ki je bil s človeškim, kravjim ali pa konjskim gnojem pognojen; na svinskem gnoji pa ostanejo vedno zoperne, delaj ž njimi, kar koli hočeš; ravno tako puste ostanejo tudi, če se jim je z ovčjekom gnojílo. — Kavra ali podzemeljska koleraba je najslabeja, če se ji s svinjskim gnojem gnojí, ravno tako je tudi korenje, če je pridelano bilo na zemlji, s svinskim gnojem pognojeni.

Luk ali por je prav mehak in dober, prav prijetnega in dobrega okusa, če je bil na človeškem ali konjskem gnoji pridelan; na kravjeku je pust in grenak; če se mu pa z ovčjim gnojem gnojí, smerdi po gnojí; po svinjskem gnoji je grenak, ojster in prav neprijetnega okusa.

Zimska in poletna redkev ste najbolje, ako se jima je s kravjekom in človečjekom gnojílo, na svinjskem gnoji že ni tako dobra, na ovčjeku je še slabeja, na konjskem gnoji pa najslabša in na tem je tudi zopernega duha.

Čebula na konjskem gnoji pridelana je od začetka sladka, potem rezna in prav močno diší; na ovčjem gnoji ni tako sladka, toda je prav dobrega okusa; če je bila pa njiva s kravjekom gnojena, je čebula od začetka sladka, pozneje pa bolj ojstra in ni brez zopernega okusa; na svinjskem gnoji je sladka, sočnata in prav prijetnega slaja, na človeškem gnoji je ravno taka kakor na kravjeku.

Repa na svinjskem gnoji pridelana je mehka in dobra, na človeškem je še mečja in nekoliko rezneja, pa najdebeleja; na kravjeku je tudi mehka pa rezna; na konjskem gnoji je mehka in sočnata, pa ni tako rezna; kar se je na ovčjeku pridela, je tudi mehka in sočnata, toda najmanj okusna je.

Rudeča pesa je najsladkeja in najprijetniša na ovčjeku, tudi na konjskem in svinskem gnoji je dobra, na kravjeku pa ne; grenkljata in zoperna je na človečjeku.

Če peteršilj na konjskem gnoji priraste, je brez vsega duha, rahel in mehak, na kravjeku je prav dobrega in dišečega okusa; ako se pa na svinjskem gnoji pridela, je terd, nesočen in po gnoji smerdi, ravno tako tudi na ovčjeku diší; če se pa je bil s človeškim gnojem gnojil, nima nobenega duha in je kaj zopern.

Zêlena na svinjskim gnoji dobro diší, pa je bolj pusta, ravno taka je tudi na kravjeku, le nekoliko slabejega okusa je; če se pa na človeški gnoj seje, ostane vedno nizka, pusta in ni dobra; kdor ji pa s konjskim gnojem gnojí, mu velika zraste, je sočnata in prav dobrega okusa.

Zelje je na človečjeku najreznejše, manj pa na svinjskem gnoji, na kravjeku ima manj soka, kakor na človeškem in ovčjem gnoji; na konjskem gnoji prirastlo zelje je pa še pusteje. Napol kuhano zelje, ki je na s konjskim gnojem, kravjekom ali pa ovčjekom pognojeni njivi pridelano, prav dobro diši, uno pa, ki je na svinjskem ali človeškem gnoji pridelano bilo, je sila zoperno.

Špargelj na ovčjem gnoji najprej zraste; za tem pride tisti, ki je bil s kravjim in konjskim gnojem pognojen, najpozneje jame špargelj na tistih gredah gnati, ki so s svinjskim gnojem gnojene. Najdebelji špargelj zraste tam, kjer mu je s kravjekom pognojeno, najmečji pa, kjer mu z ovčjekom gnojé. Na svinjskem gnoji raste najslabeji špargelj.

Tudi terti s smerdljivim gnojem gnojiti, to je, iz sekretov ali iz smerdljivih gnojnic, ni varno, ker se tudi vino rado smerdljivega duha navzame. Najboljši gnoj terti je trohljenik, ki nima posebnega duha, na pr. volna, rožnina in špodium itd., po kterem vino dober duh dobí. Najbolje tekne terti, če se ji z lastnim listjem in tersjem gnojí, v kterem je dovel lugaste soli.

J. G. Meyer's „Bodenkunde u. Düngerlehre.“

O staroslovenskem denaru ADNAMAT.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Al kako se razjasnuje oblika mat, adna mat za adna met, adna mjet, ali pa adna meit?

Visokoučeni Bopp („Vergl. Gram. I. B. I. Hälfte, str. 140) piše o glasniku Ѣ, je, sledeče: „Dem sansk. Diphthong *ê* aus ai entspricht in vergleichbaren Formen in der Regel Ѣ, je. Man vergleiche z. B. ВѢМЬ, vjemi, ich weiss, mit sanskrit. vê'dmi, ПѢНА, pjena, Schaum, mit pê'na-s“ itd. „Die wichtigsten Stellen in der Grammatik mit Ѣ, je für sansk. ē, *ê*, sind: der Locativ Sing. der Stämme auf o = sansk. a, z. B. НОВѢ, novje in novo, für sansk. nâvê, mansje = sansk. mânsê; der Dual und Plural des Imperativs, z. B. živjete, lebet = sansk. givêta, ihr möget leben. Das in dem Ѣ, je, der Aussprache nach enthaltene *j* fasse ich jetzt als einen den slawischen Vocalen sehr beliebten Vorschlag.“ — „Der Grundlaut des Ѣ, je, nämlich das *e* muss ursprünglich lang gewesen sein und ich betrachte dieses *e* ebenso wie das lateinische und altdeutsche *e*, als eine vom Sanscrit unabhängig eingetretene Zusammenziehung von *a* und *i*“ itd.

Dalje na strani 141: „Sowie das lateinische *ê* nicht bloss von diphthongischer Herkunft, sondern auch gelegentlich wie das griechische *η* die Entartung eines ursprünglichen *â* ist, so auch das slawische Ѣ, je, und lith. *ē*“ itd.

Glasnik Ѣ, je, cerkvenoslovenščine, kteri se sadaj kot *e* glasi v slovenščini; na primer: beli, cerkvenoslov. bjeli, se je tedaj izvirno glasil kot *a*, toraj met, mjet izvirno mat, in res ga še najdemo v pervotni čistosti v besedi matika, die Haue, iz korenike mat — mjet — met scindere, caedere itd.

Adna mat toraj = Jedna mjet = Eine Mark, una nota, unum signum, eine Münze.

Če pa vse te razlage ne obstojijo pred znanstveno kritiko, bode vendar obstala sledeča: Poznamovanja: Mat, Mata, Matier, Matopan, poznajo tudi drugi sorodni evropski narodi v pomenu denar, penezi, novci.

O „Mati“ piše Adelung: „Die Matte, eine ehmalige spanische Silbermünze, welche viereckig ist, und nach heutigem Gelde etwa ein Thaler und 3 Groschen gilt.“

Dalje: „Matapanus“ war ehedem auch eine Art venetianischer Münzen. [1])“

Na drugem mestu: „Der Mattier, eine im Braunschweigischen übliche Scheidemünze, welche vier Pfennige oder einen halben Mariengroschen gilt.“

Znamenito je, kar Adelung še dalje piše:

„In Steiermark und in einigen anderen oberdeutschen Provinzen war Medel, Metel ehedem eine sehr geringe Scheidemünze, welche noch weniger als einen Thaler galt.“

„Im mittleren Latein ist Mettalia ein halber Pfennig.“

Sadaj razumem še le, kaj pomenjuje prislovica moje rajne matere o ubogem človeku: „Ima več smetí kakor metí“; — in pa: „nima metk, pa ni pet'k.“

Ako je ta beseda nemška, so si jo tedaj norenski Slovenci od Nemcov izposodili, kakor: penez, cent od Gotov, denar od Latincov; saj so stari Norenci v lepi prijaznosti z Nemci živeli, ker — kakor Cezar terdi — si je norenski kralj Vocio vzel hčer svevskega kralja Ariovista za ženo.

Pri vsem tem pa vendar še ostane pervi del besede: „*adna*“ slovenska, in Adna mat toraj pomenjuje: Eine Mat.

Al utegnila je tudi vzajemno blago biti Nemcov in Slovencov, kakor več takošnih besed.

Čudno je res, da je ne pozna samo nemški, temoč tudi slovenski Štirčan.

Denar Adna mat tudi ni večji kakor so gori popisani denari.

Matira še poznajo v Braunschweigu, kjer so nekdaj (v Lunanskem, Lüneburžkem) tudi Slovani živeli.

Utegnili so ta denar poznati tudi severni Slovenci, in od njih so ga morebiti prejeli Nemci, kteri so ga pozneje v Hišpanijo prinesli.

Tukaj še samo omenjam, da bi dobro bilo, tako imenovana „numismata barbara“, ktere se po naših deželah najdejo, pazljiviše pobirati, kakor dosadaj. Lani je Italijan, dr. Volpi na Koroškem dobil, kakor sem sam od njega čul in tudi s svojimi očmí vidil, poln lonček denarov z napisi Adnamat, pa sam Bog vé, kam jih je odnesel. Tudi autografe in druge lično pisane misale so mu prodali koroški duhovniki in „ferboltarji“ za nekoliko dvajsetic, da moramo zdaj v Fiorenco ali pa v Rim potovati, ako hočemo kaj iz njih posneti. Drugi pošiljajo vse v Beč, in ubog slovensk pisatelj naj za stotino goldinarjev pride do njih; v Gradcu, Ljubljani in Celovcu menda ni prostora za takošne reči! Veliko množico starih denarov pokupujejo židovi in tergovci. Tako so mi gospod kaplan Martin Kragelj v Tinjah na Pohorji letos povedali, da je kmet Jesenik iz Planine na Pohorji našel lonček srebernih denarov, ktere je pokupil bistriški tergovec gosp. Štiger. En tak denar sem še vidil; na predni strani je san (pozoj, zmaj, drak) veliko čislana zver v basnoslovji starih Slovencov, na drugi je podobšina že zglodana, in ni več poznati. Tudi staroteržki gosp. kaplan Gašper Kankel so mi letos dali več takošnih „num. barb.“, ktere so našli v razvalinah stare Terpe. Eden ima ovnovo glavo. Bodem o

---

[1]) „Grammat. krit. Wörterbuch.“ Wien 1808. III. Theil, S. 111. Adelung v omenjenem delu str. 114.

*

tem denaru drugokrat govoril. Naših zgodovinskih družb naloga bi najpervlje bila skerbeti, da bi take rečí dobile in ohranile, — al one se rajši kavsajo in prepirajo, ko pa da bi skerbele za pospeševanje starinoslovja.

O Vodnikovem spomeniku.

Govorilo se je že mnogo o tej stvari. Častiti gospod Matija Majar želí, naj bi se novci porabili za daríla takim učencom naših gimnazij, kteri se slovenskih narečij najmarljiviše učé. Ali vprašati bi kdo utegnil: kteri gimnazij pa je naš? Ali je ljubljanski, ali mariborški ali celjski, ali celjovski, ali novomeški, goriški ali teržaški, kajti množina učencov na vseh gimnazijah je Slovencov? Gimnazij pa je tisti najbolj naš, kteri se z našo slovensko rečjó najbolj pečá. Kdo bi se tedaj derznil soditi, kterega gimnazija učenci so vredniši daril? Vsi imajo enako pravico, ker vsi so Slovenci, pa tudi iz štajarskih, teržaških in mnogih drugih dvajsetic in zlatov se je narastel tisti lepi kupček, kterega zovemo: tisoč! Ako bi se delalo po željah gosp. Majarjevih, Ljubljančani gotovo pravdo zgubimo, ker, akoravno je naš gimnazij nemoč obdarovan s slovenskimi učniki, vendar ni čuti, da bi se staroslovenščina tukaj razlagala, — a kamo li ina narečja slavenska! — Pa naj misli gospod Majar, kteri gimnazij že hoče, da je naš, je vendar še druzih težav dovolj. Opomnim le tega, da je mnogo učencov, ki ne slové ravno po šolah, pa vendar, kar slovenščino zadeva, zbašejo marsikterega v koš, ki je vsako leto z velicimi pismenki v periohah tiskan. Dvomim, da bi se vedno pri tej sodbi pravica godila.

Kar pa zadeva kamenite in železne „možiceljne“, tudi ne morem biti enacih misel z gosp. Majarjem. Saj so tudi drugi narodi stavili in še stavijo svojim slavnim možem enake spomenike, pa ni jim še noben očital te potrate. Nekak čaroben duh veje okol tacega spomenika, zbujajo se visoke in nježne misli v obraženem človeku, ki stoji pred podobo slavnega moža, in **„они ућуме, камење ће новцкамu.“**

Častitemu gosp. Pregel-nu bi djal, da se nam ne spodobi visokemu škofijstvu nalagati poslov, ker ono ima mnogo in važniših reči preskerbovati, kakor po šolah popraševati, kteri zmed učencov je najterdniši v slovenščini. Tak štipendij bi bil tudi kaj reven, in ni prav lahko previditi koristi.

Še mnogo bi se dalo o vsem tem pisati, pa naj povem svoje misli.

Ako hočejo gospodje po vsi sili duševne obresti imeti od teh novcov, naj se razpiše vsako leto ali vsako drugo leto premija za najboljo izvirno igro, povest, novelo itd. Le po tem načinu je gotovo, da slovensko slovstvo obogati, pa tudi gotovo bo vsak pot le tisti dobil darilo, kteri ga je vreden, in noben nima prednosti, ne Kranjec, ne Štajarc, ne Korošec, ne Primorec. Da bi se mogla odbrati komisija estetično omikanih mož, ki bi dela pisavcov presojevali, je gotovo, kakor tudi, da se jih bo vsak pot več poskusilo, zlate in čast dobiti. Vendar mislim, da perve misli, Vodniku soho (štatuo) postaviti, ne smemo prehitro goniti od praga.

Ker „Novicam“ ne ostaja nikdar praznega prostora, sem naznanil le kratko svoje misli. Ljubo mi je vedno, ako me kdo moje zmote prepriča. *)

Josip Novak.

*) Če smo gospod dr. Toman-ov pervi poziv prav razumeli, je zahteval le spominek tiste verste, kteremu pri nas pravimo „znamenje“ in v ta namen so se darovali darovi. Tega namena (tako saj mi mislimo) ne smemo prezreti. Od druge straní pa je tudi prevdariti: ali z enim tisočem tudi moremo visocega namena vreden spominek iz kamna ali brona napraviti? Iz gotovih skušinj vemo, da ne. In zatega voljo nismo mogli „ad acta“ djati onih dveh nasvetov, ki zahtevajo duševni spominek in smo vzeli radi tudi pričujoči sostavek in vzamemo vsakega radi, ki pretresa to „offene Frage“, ker vredništvo „Novic“ ni o tej zadevi nič druzega kakor eden izmed darovavcov in pa nabiravec darov. Vred.

Odgovor.

Gospod Cegnar je unidan v „Glasniku“ zoper naš dostavek zastran kritike veliko pisal; mi bomo na to le malo odgovorili, ker v prazne pravde se spušati nas ni volja, pa nam tudi časa manjka. Tudi nam je častiti gosp. Cegnar sam tako zlajšal odgovor, da nam skor ni druzega reči kot: beríte naš dostavek h gosp. Hicingerjevemu spisu v 37. listu „Novic“, in pa gospod Cegnarjev v „Glasniku“ in sodite sami!

Pervič. Ni res, da bi se bili v onem sostavku zoperstavljali zoper kritiko v obče; rekli smo, da hočemo kritiko, — al trezno, umno, prijazno, ki bolj spodbuja in vabi kakor sovraži in odganja. Ustavljamo se le ostri (rauher) in zanikavni (negirender) kritiki, ker taka kritika nima nikjer in nikoli prave pravice, toliko manj pa je primerna mali peščici naših pisateljev. Resno tedaj protestiramo zoper to, da se nam naše dobro prevdarjene in točno izgovorjene besede obračajo narobe. Le pošteno!

Drugič. Nauk, ki nam ga gospod C. o kritiki namerja, ko pravi: „Vidim, da moram povedati, da kritika ne obsega le „gramatike“ in „germanizmov“, to je le obleka itd.“ — smo ga mi že pred njim dali rekši: „Dokler kritikarji naši ne bojo nič druzega vedili kakor le gramatiko gosti in pa germanizme grajati ali k večjemu le „per Bausch und Bogen“ kaj psovati, kar ni po njih godu itd.“ — Prosimo tedaj, da naša reč ostane nam. Le pošteno!

Tretjič. Naše, pa ne gosp. Cegnarjeve so besede, „da se je sukala dozdanja naša kritika zgoli ob čerki in gramatiki itd.“, ker mi smo že pred njim rekli: „Čemu tedaj v eno mer le abecedo gosti in gramatiko.“ Terjamo tedaj, da naše nam ostane. Le pošteno!

Četertič. Odkritoserčna umna kritika, to je kritika ljubeznjiva mati brez strastnih namer, je hvala Bogu! pri nas vsigdar bila. Tako je Cojz pretresal Vodnikove pesme, — tako je Čop pretresal Prešernove pervence, — tako je gospod Navratil razlagal glagole in tako je gosp. Šolar razglasil svoje mnenje zoper to, — tako je gospod Robida pretresel gospod Zalokarjevo „Umno kmetovanje“, tako je presojeval gosp. Rajč gosp. Miklošičeve „berila“ in pa naše, — tako sta gosp. Hicinger in Poženčan pretresla nektere spise Terstenjakove in gosp. Terstenjak njune, — tako smo mi izustili svoje mnenje o bukvah, ki jih izdaja družtvo sv. Mohora itd. itd. Tako je bilo v „Novicah“, tako v „Slovenii“ in marsikterem drugem slovenskem časniku. — Vse to poterjuje naše besede, da „brez kritike (pa prave in umne, našim okoljšinam primerne) nikoli nismo bili.“

Petič. Dokler bo naše slovstvo pogrešalo še sto in sto potrebnih knjig, ne moremo z gosp. C. ukati nad „ne tako malo pešico“ slovenskih pisateljev. Če se on ponaša nad tem, da napišemo leto in dan kakih 120 časnikarskih pôl! zadovoljnemu rojaku nočemo greniti njegovega veselja, nam pa mora tudi to dovoliti, da posamnih časnikarskih povestic, pesmic in kaj druzega takega drobiža še ne moremo imenovati bogatega slovstva. Mi štejemo pisatelje le po večjih ali samostojnih delih, ker teh nam je potreba kot ribi vode.

Šestic. Popolnoma novica nam je, da bi utegnili Slovenci že Lesinga II. imeti; saj tako bi se gosp. C. besede („ako ga že nimamo“) utegnile razložiti. Da bi mati Slava ne mogla vdrugič roditi Lesinga, nikakor ne dvomimo, saj je tudi nemški Lesing bil naš Lešnik iz slovanske kervi, kar pričuje njegova domovina Kamenec v zgornjih Lužicah in njegovo ime, ki se

je kadaj gotovo Lešnik zvalo. Al sedaj še za nobenega slovenskega Lešnika ne vemo, ker od njegovih del še ni nikjer ne duha ne sluha, čeravno si kdo morebiti že domišljuje, da Lesing je pri njem v šolo hodil! Za Božjo voljo le pametno, da se nam svet ne bo smejal in nas ne bo po pravici kdo dražil z — lešniki!

Gospod C. pravi, da „na mladih stojí svet.“ Ker je tù sploh le govorjenje od slovstva slovenskega, smemo misliti, da gosp. C. meni, da na mladih stojí slovensko slovstvo. Ker smo mi tako daleč od starosti kakor je gospod C. od mladosti, tedaj se nobenemu med nama ne more očitati enostranost. Zatega voljo ne bo ne njemu ne nam odgovor težak, ako vprašamo: ali je velika večina pisateljev naših, ki jih čislamo po doveršenih delih svoje pervake, iz verste mladenčev ali pa iz verste možakov? Ne! da bi iz serca ne spoštovali nadepolnih pa oskromnih mladenčev, in z veseljem rečemo, da so nam v slavo res knjige nekterih mladih rojakov, al sila sila malo jih je, večina drugih naših slovstvenih del izvira od mož, ki so že prestopili tako imenovane „leta mladosti.“ Tako je in ne drugač. Kdor ne verjame, naj šteje knjige naše in po tem naj po rojstnem listu njih pisateljev praša. Da je nekteri mladeneč, ki je par pôl v kak časnik že spisal, „v svojo slavo tako zamaknjen, da res misli, da mu ga ni verstnika pod solncem“, nas učí skušnja, — al ravno trezna kritika se ne sme zamakniti s takimi „zamaknjenci“, in to je že včasih zadosti, da se vleže ošabna krí. Tudi nas skušnja učí, da so nekterega „mladenča“ že povzdigovali kot slovenskega korifeja, kteri pa kot „mož“ ne zine nobene več. „Afflavit — et dissipati sunt.“ Da Bogme! na takih ne stojí svet, je menda preočitno. Za to le trezno! le trezno! Slovstvo vsakega naroda se ceni le po knjigah, ne pa po jalovem hrupu. Na beli dan naj stopi, kdor kaj „v omari“ ima; če res kaj veljá, se mu bo že splačalo.

H koncu le še to: Čemu le hrup po kritiki? Začníte jo, kakor vam je drago; saj vam je nobeden ne brani. Kdor od kake rečí le samo govorí, pa se je nikoli ne loti, — kako se pravi takemu? — —

Toliko smo bili prisiljeni, odgovoriti na gospod C. spis, da overžemo krive zasege in branimo sebi svoje.*) Kar nam je gosp. Hicinger poslal o svoji zadevi, nam je za danes prepozno došlo; bomo tedaj natisnili drugo pot.

Vredništvo.

Potovanje po izhodnem ali po jutrovih deželah v letu 1857.

Spisal Mihael Verne.

LX.

Ko sem bil že velik del mesta ogledal in osodo starodavne Aleksandrije nekoliko premislil, se snidem spet s tovarši, in kar nas je bilo duhovnih, se podamo sedaj v frančiškanski samostan, kjer nas priljudni in postrežljivi pater Peter, rojen Tirolec, prijazno sprejme in kmali k častitljivemu škofu, apostoljskemu namestniku za egiptovsko okrajno, pelje, da so nam dovolili, v Egiptu sveto mašo brati. Visoko častitljivi škof so prav prijazen in ponižen frančiškan, škof in partibus marokanskega mesta „Fez“, in serčno radi so nam prošnjo dovolili.

Potem najmemo kočije in se peljemo ogledovat sloveči „Pompejev steber“, ki stoji zunaj mesta na nekem veršiču pri mareotiškem jezeru. S tem stebrom je čudna reč. Starodavno zročilo ga imenuje od nekdaj „Pompejev steber“, mnogi učeni zgodovinarji in starinoslovci pa terdijo, da je bil Vespazijanu v čast napravljen, in nekteri še celó dokazujejo, da ga je dal deželni poglavar Posidi caru Dioklecijanu na čast tù postaviti. Te misli je tudi pater Peter, ki egiptovske starine marljivo preiskuje, in si tudi z naravoslovjem prav koristno čas krati. Ker pa starodavnemu zročilu rad ne ugovarja, méni in pravi, da omenjeni steber je spervega Juli Cezar omislil, in na nekem drugem kraji pri morji, kjer je bil Pompeju na čast in v spomin tempelj sozidal, postaviti dal, in da Posidi ga je od tam le prenesel in Dioklecijanu posvetil.

Pa pustiva te preiskave, saj nimajo nobene važnosti ne za Te ne za me.

Krasni „Pompejev steber“ — brez podnožja in naveršja ali kapitela en sam, toliko da ne 90 čevljev dolg kos lepega rudečkastega jederčnika ali granita — stojí, kakor sem že opomnil, zunaj sedanjega mesta med lepo cesto in mareotiškim jezerom. S podnožjem in naveršjem vred pa je čez 100 čevljev visok — pač krasen spominek, naj si je bil že Pompeju ali Vespazijanu ali Dioklecijanu postavljen.

Na bregu jezera je pod stebrom precej velika vas egiptovskih Arabčanov, pa vse pohištva so le revne nizke koče, in nič boljše ko pri nas hlevi za živino. Prav milo se mi je storilo, ko sem vidil toliko revščine poleg bogatega mesta.

Mareotiško jezero, ki mu sedaj Birket-Mariut pravijo, in ki ga le neka zemeljska ožina od morja sebí, je precej veliko. Na dolgost meri 7 ur, na širokost pa nekoliko čez 3 ure. Nekdaj pa je utegnilo še veliko večje biti, ker Strabon piše, da je 300 stadij dolgo, in 150 stadij široko, pa se je menda usušilo. V starodavnih časih so ga vezali globoki prekopi ali vodotoki z Nilom, z meriškim jezerom nad slovečim mestom Menfi, in s sredzemeljskim morjem; sedaj pa je večidel le plitvo, in Mehmed-Ali je bil že nek sklenil, ga zasuti, osušiti in v rodovitno koristno polje spremeniti.

Od Pompejevega stebra se peljemo deleč okrog memo lepih pristav bogate aleksandrijske gospode in dospemo na drugi strani spet v mesto h „Kleopatrini igli.“ Je pa igla ta krasen, s hieroglifi lepo opisan, 60 čevljev visok obelisk — tudi en sam kos lepega rudečkastega jederčnika — na nizkem podnožji poleg morja. Pater Peter si je čversto prizadeval, me s starodavnimi hieroglifi saj nekoliko soznaniti, pa ni šlo. — Pri Kleopatrini igli leží drug enak obelisk podert na tleh.

Pompejev steber in Kleopatrina igla sta edina spominka iz nekdanjih časov v aleksandrijskem mestu, in druzega ne najdeš ne v Aleksandríi ne v mestni okolici deleč okrog, zakaj zginila je kakor lahka redka megla vsa nekdanja krasnost slavnega mesta.

Med tem se je jelo mračiti, in lep in vesel dan nam je bil pretekel. Lloydovo opravništvo v Aleksandrii nam je bilo že zjutrej naznanilo, da dokler pošta iz Indije ne pride, ne bomo mogli nazaj v Evropo. Zato sklenemo zvečer, precej naslednji dan dalje v Kahiro potovati, dasiravno smo imeli v Aleksandrii še marsikaj ogledovati. Nikakor Ti ne morem dopovedati, kako jako me je veselilo, da sem imel tudi še Egipt ali veličansko planjavo viditi, ki jo krasni Nil namaka in obogatuje — Egipt, pravim, ker prav za prav Egipt druzega ni ko veličanska Nilova planjava; zakaj kamor Nilova voda o razlivu ne sega, je vsa prazna gola puščava. Nil pa, za Nigrom največja reka v Afriki, ne izvira v Egiptu, ampak deleč deleč proti jugu na mesečnih gorah, in teče od juga proti severju po raznih še malo znanih okrajnah kakih 3000 milj deleč v sredzemeljsko morje. Še le pri nekdanjem mestu Siene doseže po nekoliko bolj slovečih ko zanimivih slapih Egipt, in tù začne namakovti in ploditi lepo široko dolino, ki se vleče med grozovito pešeno puščavo in strašnimi skalovitimi gorami

---

*) Z nazočim spisom, prosimo, naj si razjasni svoje napačne misli tudi gospod vrednik „Neven-a“, kteri v svoji opazki očitno kaže, da mu ni znano, kar so „Novice“ v svojih 16. tečajih že o jeziku slovenskem pisale, in da našega dostavka v 37. listu ali ni bral ali ne razumel, sicer bi bil gotovo opustil tiste tirade. Vred.

po vsem zgornjem in srednjem Egiptu, in se razširi poslednjič v veliko krasno planjavo. Pod Kahiro se razdelí Nil v dva glavna odrastka, ki se deleč razsebita, in kterih eden se pri nekdanjem Peluzii, eden pa bolj proti zahodu pri nekdanjem Kanopu v morje izliva. Med tema glavnema odrastkama je pa še nekoliko drugih.

V ti dolgi Nilovi dolini živí sedaj čez poltretji milijon duš, večidel mahomedanov, med kterimi je do 136,000 Koptov ali zarodnikov nekdanjih Egipčanov, in do 24,000 katoličanov, razkoljniških Gerkov in Judov, in vse jih redí previdnost Božja s čudovito reko, ki je Egiptu v resnici največji blagoslov Božji. Zakaj ko o našem poletji, ali od sred mesca junija do sred kimovca ali septembra, med točnima krogama hudo in skorej neprenehoma dežuje, se Nil, ki v tistih krajih izvira, malo po malem jako naraste in zalije vso planjavo, da je vès Egipt kakor sila veliko jezero, polno lepih prijetnih otokov, ker vasi in sela na umetno napravljenih gričih stojé in krasno iz vode sterlé. — Kmali pa — navadno že 17. septembra — začne voda spet vpadati, in vpada malo po malem, dokler reka spet v navadno strugo ne stopi. Egipt je sedaj za novo setev in letino ne samo dovolj namočen, ampak tudi pognojen, ker popušča voda pri vsakem razlivu mnogo nekakošnega rastlinskega blata za seboj. Mesca decembra je že vse polje vnovič obsejano, in o novem letu je vsa Nilova planjava že spet lepo zelena kakor najlepši travnik, ter redí in napravlja za prihodnji maj ali véliki traven bogato žetev — in to se verstí občasno vsako leto.

Pa tudi v drugem obziru je Nil Egipčanom pravi blagoslov Božji. V Egiptu namreč ni zvirkov in studencov, in voda, ki se dobiva, če se vodnjaki kopljejo, je skorej vsa nekako slana in grenka in nezdrava. Zato rabijo in pijejo Egipčani sploh le Nilovo vodo. Res, da je nekako motna in kalna, pa jo umejo lepo čistiti in hladiti. Za to čiščenje in hlajenje imajo velike lončene verče, ki pa niso žgani, ampak le na soncu posušeni. Take verče nalivajo z vodo, ki se preceja malo po malem iz njih v druge žgane in terdnejše verče in posode, ki ne puščajo vode, in to precejanje čisti in hladí vodo, da je za vsako rabo in prav prijetna, zdrava pijača.

In to čudovito, dobrotljivo reko in velik del krasne egiptovske planjave sem imel že naslednji dan viditi — o koliko veselje!

LXI.

Pervi dan maja odrinemo tedaj, kakor smo se bili zmenili, ob devetih pred poldnem po železnici iz Aleksandrije v Kairo, ali marveč v Kahiro, zakaj domači ne pravijo Kairo, ampak le „Kahira“, navadno pa Mezr, kakor so nekdanji Izraeljci vès Egipt — Mizraim imenovali.

Vreme je bilo jasno in prav ugodno. Hlapon derdra z nami memo mareotiškega jezera in priderví kmali vsred velike rodovitne planjave, in jako sem se radoval nad krasnim razgledom. — Na obeh straneh železnice se razprostira dalje, kamor oko nese, široka ravnina, polna že zrelega žita in sočivja, zlasti pa pšenice, ječmena in boba. Mestica in vasi sterlé iz rumenega polja, kakor o Nilovem razlivu iz vode, in se vidijo in lahko spoznajo tudi v največji daljnosti, ker jih navadno vse lepo palmovo in drugo drevje obdaja. Kamor oko nese, bi jih bil tedaj tudi lahko soštel, ako bi bilo za to šlo; zakaj kjer se vidi kakošen, če tudi majhen gaj, tam je gotovo tudi kakošno selo. Na polji pa je le sèm ter tjè kakošno drevo.

Jako me je tudi veselilo, da sem vidil na obeh straneh železnice kar veliko živine, velbljudov ali kamél, bivolov in druge govedine. Govedina je enakega plemena kakor v kanaanski ali sveti deželi, pa na pol večja. Voli z debelimi pa malo čez pavec dolgimi rogmí so precej veliki in dobro rejeni, ker imajo obilo dobre paše. Med navadno govedino je bilo mnogo bivolov, ki so se po grapah in vodotokih, ki vodo iz Nila po polji razpeljujejo, radostno kopali, in kjer je bila voda plitva, v nji in v blatu valjali. Nekterih ni bilo razun gobca in očí nič iz vode viditi. Verh govedine in velbljudov redé Egipčani tudi mnogo kónj in lepih, precej velikih, čverstih oslov, ki jim burikom pravijo.

Žito je bilo, kakor sem zgorej opomnil, že sploh zrelo, in sèm ter tjè so ga že želi, ali marveč ruvali, zakaj dasiravno je zemlja dobra in čudovito plodna, ne raste vendar žito, ne ječmen ne pšenica, nič kaj visoko, saj blizo železnice ne. V drugih krajih dalje od ceste pa utegne to drugač biti.

Posebno zanimivo mi je pa bilo viditi, kako zernje iz slame mandrajo. Ker žito že popolnoma zrelo žanjejo, in ker ga velika vročina na polji hitro posuši, zložé koj na njivah snopja, navadno pa tudi nevezanega žita, kolikor se jim ga dovolj zdi, v krog, in gospodar ali kak drug možk upreže na to v nekakošne, ne velike, zad z naslonilom previdene saní par volov, sede na saní in goni vole okrog po žitu. Pri takem mandranji se res slama vsa zdrobí in pa potare, da je ni več druzega ko kratki kosi; pa to nič ne dé, saj Egipčani ne potrebujejo za nobeno reč cele dolge slame. — Zdrobljeno slamo poberejo v nekakošne velike mreže iz tanke vervi in jo nosijo, kar je doma ne potrebujejo, na velbljudih v Kahiro, v Aleksandrijo in v druge večje kraje na prodaj, ker je posebno za velbljude kaj dobra piča. Zernje pa čistijo in sebijo od plev premetovaje ga nekolikokrat proti vetru.

Pri vseh bogatih obilnih žetvah pa so egiptovski poljodelci vendar le revni. Res, da se jim ni treba truditi in težko delati, kakor našim kmetovavcom; sejati in žeti pa vendar morajo, in dasiravno obilno pridelujejo, so vendar vedno reveži. Veliko sem jih vidil medlih, razcapanih in napol nagih. Odkar jih je Jakobov sin, sloveči Faraonov namestnik, ob vso lastnino in v robstvo pripravil, so zmiraj sužnji do današnjega dné, in stavil bi, da jim ni še dobro šlo — razun znabiti pod kralji Ptolomejeve rodbine.

V nekterih krajih so tudi že spet orali za kumare, buče in dinje, in znabiti še za kakošen drug pridelk. Plug njih je reven, in plugu, ki sem ga v obljubljeni deželi vidil, popolnoma enak, pa za rahlo egiptovsko zemljo, kjer ni, zlasti po Nilovem razlivu, druzega treba, ko zgornjo skorjo blata in zemlje nekoliko raztergati, je dovolj dober.

O poldne nas pripelje jaderni hlapon do Nila, in le malo pozneje priderví drug hlapon iz Kahire na desni strani do veličanske reke. Čez reko pa ni mosta, ampak nek majhen parobrod, ki vlači še dve druge barki za seboj, prepeljuje potnike čez reko. Kdor se vozi v pervem in drugem razredu, pride na parobrod, vse pa, kar je tretjega razreda, na omenjene dve barki. Težke vagone ali vozove s kupčijskim blagom prepeljujejo tudi z nekakošnim čveterovoglatim parobrodom, na kterem je jako visok oder s šinami kakor železnica. Ta parobrod denejo tikoma pred železnico, in ko so vozovi na odru, jih prepeljejo čez široko reko spet tikoma pred železnico, po kteri jih hlapon dalje pelje. Ko bi bilo treba, blago prekladati in pa z navadnimi barkami čez reko prepeljevati, bi se preveč časa potratilo. Še brez tega smo se mudili tù saj tri četerti ure.

Že zjutrej se je jelo vreme spremenjevati; veter je pihal, pa skorej neopazljivo, čez razbeljeni pesek grozovite puščave od jugo-zahoda, in vročina je prihajala čedalje večja. Tù sem zvedil, kaj je veter iz puščave, ki ga Arabčani hamsin, pa tudi samum imenujejo. V kratkem me vročina tako prevzame in zdela, da se nisem mogel na vozu več po koncu deržati, in da mi je bilo huje, ko prej med Jafo in Ramlami; pa sedaj ne samo meni, ampak tudi tovaršem mojim. Ko je kdo roko skozi okno iz voza pomolil, mu je bilo, kakor da bi jo v razbeljeno peč vtaknil, in urno jo je nazaj potegnil. — Nebo se je *bilo* pooblačilo, pa v zraku je bilo menda več ko moka tankega peska, ko oblakov. Vendar pa je jel dalje proti Kahiri dež iti,

toda bilo ga je le nekoliko kapelj. Do Kahire, in znabiti še nekoliko više, je namreč še včasih dež, v srednjem in zgornjem Egiptu pa ga ni nikdar. Nil in obilna rosa ga namestujeta.

Vsi oslabljeni in poterti dospemo poslednjič ob petih po poldne v Kahiro, in ko se v gostivnici uselimo, se ni nikomur ljubilo, še kam iti.

(Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijanskih krajev.

Iz Zagreba na vseh Svetnikov dan. K. Ž. — Ledeni sever je ostro pihal od medvedgradskega gorovja, ko se na večer podam tukajšne pokopališča obiskat. Najpervo grem k sv. Jurju, kjer zagrebška gospôda spava večno spanje pričakovaje trombente glas. Že od daleč sem vidil berleti sto in sto lučic, svitlobo bengaljskega ognja in mnogoznačnih transparentov. Ko pa stopim skoz pokopališčne vrata, me strašno v serce zbode, da na spomeniku „nedužne žrtve“ leta 1845 ni ne ena lampica gorela! — Bliže stopivši na to sveto mesto še le zapazim, da na spomeniku spavajoči lev je bil ovenčan s kitico belih, rudečih in modrih georginj. Lahkeje so dihale moje sklonjene persi, hitreje mi je začela bilkati oterpnjena serčna žila, zanemarjal sem vse druge razsvitlečine, ker le ta ovenčani lev je mi zanimiv bil in več misel v meni zbujal, kakor vsi drugi bogato okinčani grobovi. Od spomenika „nedužne žrtve“, ki je kmali pri vratah, hitim h grobu našega rojaka in horvaškega pervega lirikarja Stanko Vraza, ki je v sredi pokopališča. Vse je bilo okolj in okolj razsvitljeno, samo genij na liri verh spomenika sloneči je žalostno gledal po tmici okoli. In vendar je bilo, kakor da bi bila cela razsvitljava le njemu samemu veljala, kakor da bi se bili vsi složili le njega samega razsvitljati, ki je v sredi stal in tem bolje vidljiv bil. Bliže pridši vidim, da je tudi genij bil enako ovenčan kakor „nedužna žrtva.“ Hvala tebi mila roka, ki si se usmilila teh dveh pervih spomenikov jurjevskega pokopališča. Ovenčala si ju v imeni cele Horvatske. Hvala ti! — Sadaj pa še nekaj! Gotovo se ne bo noben Slovenec osodil, naj bo še tako terd špecifikar, našega rojaka Stanka Vraza slovenskim apostatom prištevati. Bilo bi to greh. Saj so tudi Horvati naši ljubljeni sorodni bratje. Res je sicer, da je med Slovenci število apostatov obilo, pravih domoljubov pa dosti manje in da cela jeremijada bi se dala v tem spisati, al kaj bi tudi hasnilo! — Stanko Vraz je bil v strožjem smislu našinec, in to, mislim, me upraviči, tudi besedico o zadevah njegove literarne zapuščine spregovoriti. Osem let ga že krije zemlja in še zmiraj leží zaklad njegove zapuščine v prahu kakošne knjižnice. Ni mi bliže znana njegova oporoka, al kolikor je po časopisih, zlasti „Neven-u“, na dan prišlo, je obečala matica ilirska Stanko Vrazevi sestri, sedaj udovi Ančki Mahoričevi v Ilovci v miklavžki fari blizo Lutomera, za odstop in prepuščenje vseh pravic do bratove zapuščine revnih 50 gold. srebra! Sestra pa, prosta slovenska kmetica, ni htela ponudenih 50 gold. vzeti in tako je že preteklo več let, da se ni nič več o ti stvari javno govorilo. Možje, ki imate v teh zadevah določivno besedo, ki imate morda Stanko Vrazevo zapuščino v rokah, in ki Vam je znana njegova zadnja oporoka, ne mudite se dalje in dajte na beli dan, kar že dosti predolgo zanemarjeno leží v kakem kotu! Dajte narodu, kar narodu gré! Stanko Vraz je imel mnogobrojno prijateljev ne samo v Zagrebu, temuč v celi Horvatski, za ktero je živel in pel, — kako to, da po njegovi smerti, kakor vidimo, mu dosihmal ni ne edeu tega prijatelstva učinil, da bi se bil za izdanje njegove literarne zapuščine pognal in tako nov nevenljiv list v venec pesniške njegove slave vpletal! „Kar nočeš, da se ne učini tebi, ne učinjaj drugim.“

Iz Súhora pri Metliki smo zvedili, da je v noči med 30. in 31. okt. strašen vihár razsajal. Na farovžu in na cerkvi je nek tù in tam streho popolnoma razkril, veliko okenj podrobil, in na to v cerkvi svečnike prevernil, sveče polomil, polštre, križ in drugo pripravo na tla pometal in s snegom posul in še veliko druge škode napravil. Tudi poštni voz je prevernil ravno nad Hrastom, neko vasjo Súhorske fare, in kondukter je mogel ljudí najemati, da so mu voz spravili v Metliko, in sicer kakih 5 ur pozneje, kakor bi bil imel tje priti.

Iz Ljubljane. Pretekli četertek so bile v našem listu oznanjene preskušnje učencov kmetijske šole. Podverglo se je tem preskušnjam 6 učencov, med kterimi je eden, Simončič iz Leskovca, triletno šolo doveršil, Kern in Leskovec drugo leto, Barborič in Gostiša pa pervo. Knez je konec leta zbolel, da ni mogel k izpraševanju priti, pa je kmalo od konca šolo zapustil za to, ker se je očetu kmetu smilil, da bi se fant mogel toliko učiti!! Izpraševani šesteri učenci so pokazali, da so se veliko naučili v kmetijstvu in kmetijski kemíi in fiziki, iz kterih naukov so gosp. fajmošter Zalokar izpraševali, in rastlinoznanstva, sadjo- in murvoreje in reje gojzdnega lesa, iz kterega je izpraševal gosp. Fleišman, iz živinoznanstva in reje domače živine, iz ktere je izpraševal dr. Bleiweis — se vé da vse v slovenskem jeziku. Gosp. prof. Konšek kot cesarski komisar in gospod Terpinc, predsednik kmetijske družbe, ki sta še z nekterimi gospodi bila pričujoča in sta tudi marsiktero vprašanje zastavila, sta bila prav zadovoljna z izpraševanimi fanti. Le škoda, ako bi kmetijska šola mogla zavolj nehanja štipendij jenjati, kar pa še zmiraj upamo, da ne bode. — Drugo pot bomo povedali tudi od preskušinj iz podkovstva in živinozdravilstva, v kteri šoli je letos toliko učencov bilo, da še skor nikoli toliko.

Novičar iz raznih krajev.

Iz Dunaja. Najvišji ukaz veli, poveljnik regimenta ne sme vojaku, kteri se zoper kako vojaško postavo pregreší, ne več kakor k večjemu 40, poveljnik bataljona k večjemu 30 in poveljnik kompanije k večjemu 20 palic ali šib nakloniti.

— Prošnje, da bi se Istra iz avstrijanske colne zveze izločila, ministerstvo ni uslišalo.

— Štempelj štacunarskega blaga je 1. nov. nehal.

— Doslej je bilo blizo 100 milijonov novih krajcarjev in polkrajcarjev kovanih. Kje so nek?

— Perva vožnja za poskušnjo po železnici od Dunaja do Linca je bila 2. t. m.

Iz Solnograda. Prevzvišeni gosp. nadškof Maksimilian Jožef so izvolili solnograškega korarja in vodja ondašnjega semeníšča, prečastitlj. gosp. Val. Wiery-ta, doktorja bogoslovja, za knezoškofa kerške škofije na Koroškem. Lahko rečemo, da so Korošci to volitev z veseljem sprejeli.

Iz Tiroljskega. Slišati je, da bodeta pruski kralj in kraljica iz Merana dalje potovala v Florenco in potem do Palerme.

Iz zgornjega Štajerskega. Iz Admonta 4. nov. Pri nas je padel sneg že 30. oktobra komolc debel. Drevje je imelo še zeleno listje in na nekterih drevesih je viselo še pozno sadje, pokrito z sneženo odejo.

Iz Bisaga na Horvaškem se piše „Gosp. listu“ prav prepričavno o potrebi kolikor moč pozne tergatve. Lepo se ondi dokazuje, da po jeseni in zrelosti grojzdja se mora vselej ravnati terganje, ne pa po starem prigovoru, ki, na priliko pravi:

Za toga dojde sveti Mihal,
Grožđje dozreli, bodem ga bral.

In tako se slepi ljudje terdovratno deržijo vseskozi svojega „Mihela.“ Letos je nekdo, vprašan: kdaj naj bi se bralo, nečimerno odgovoril, „da je sve jedno, ili se bralo sad ili kasneje, vino će biti svakako kiselo.“ Skušnja je pa vse drugač pokazala: Tisti, ki so s tergatvijo do sv. Terezinje čakali, se smejajo zdaj onim, ki so s sv. Mihelom deržali.

Iz Varaždina. Gosp. dr. H. Martinak iz Ljubljane pride k nam za deržavnega pravdnika z naslovom komitatnega sodniškega svetovavca.

Iz Rusije. Iz mnozih znamenj se dá misliti, da je v kratkem važnih naredb pričakovati in sploh je govorjenje, da bo vlada v zadevah kmetovskih reči se naprej pomaknila.

Iz Černe gore. Misliti se more, da je komisija v Carigradu svoje obravnave zastran meje med Černo goro in Turčijo dokončala, in iz časnikov se dá posnéti, da so se vlade zedinile v tem, da ostane meja med obema deželama tista, ktero ste imele leta 1856.

Iz Italije. Iz Ankone 5. nov. Tukaj razsaja burja in mêde, da je groza. Od 29. oktobra do 3. t. m. je prišlo 17 ladij v nesrečo, med njimi 9 avstrijanskih.

Iz Švajce. Iz Genfa. Več dní že brije burja tako silno, da se ljudje 10 do 12 let take ne spominjajo. Huda zima se je že začela.

Iz Nemškega. Kakor povsod se sliši tudi iz Štetina mnogo nezgod na morju. Tako je blizo Nesta barko z žitom vihár na kraj zagnal, da se je razletéla. Mornarjev je več utonilo in kapitana so sicer oteli, pa nič se ni zavedel.

— Iz Berlina. Dosedanje ministerstvo je odstopilo in gotovo ne žaljuje po njem nihče v celem pruskem kraljestvu. Kraljevič vladar je naročil knezu Hohenzollernskemu, novo ministerstvo sostaviti, in to se je zgodilo in novi ministri so: Knez Hohenzollern-Sigmarinški, predsednik ministerstva; Flottwell, minister notranjih, Schleinitz, minister unanjih zadev; Auerswald, deržavni minister; Bonin, minister vojaštva; Patov, minister dnarstva; Pückler, minister kmetijstva; Bethmann-Hollweg, minister obredstva. Samo ministra Heidt in Simons, pervi za kupčijstvo, drugi za pravosodje, ostaneta še. — Pruski časniki stavijo zlasti v Auerswalda in Bonina veliko upanje, kterih ime je v celi deželi dobro znano in nadjajo se, da bo ustava po novem ministerstvu se učverstila.

— Iz Hamburga. Angležka policija je naznanila po telegrafu, da bi se utegnila dva Madžara v Hamburg-u najti, ktera imata mnogo ponarejenih avstrijanskih bankovcov po 100 fl. pri sebi. Zasačili so ju res ne dalječ od Hamburga in našli pri njima za poldrug milijon goldinarjev omenjenih bankovcov.

— Iz Šlezvika. Danska vlada je sklenila, skupno ustavo Holštein-Lauenburško opustiti. Tedaj je vendar odjenjala zahtevanju nemške zveze poslednjo uro; malo pozneje bi bilo vse prepozno.

Iz Francozkega. Cesarska najvišja sodnija v Parizu je določila, da so starši odgovorni, če poškoduje otrok druzega pri kaki igri, takrat, kadar igrajo otroci brez varha ali pa nevarne igre.

— Silno široke oblačila zapeljejo kaj lahko ženske, da začnejo kontrabantirati. Tako je brati iz Francozkega, da pazijo na mostu blizo mesta Kehla stražniki na take ženske in so zasačili pred nekimi dnevi deklo, ktera je imela 1300 fronk. vredno zavijačo (šal), drugo gospo, ktera je imela dve, in še neko deklo, ktera je imela celó 11 tacih zavijač pod krilom.

Iz Turškega. Ali Ghaleb je utonil v morju, parobrod se je zaletel v njegovo barko in jo je razdrobil.

— Svak kneza Danila je prišel v Carigrad, kakor pravijo, s pismi za francozkega in ruskega poslanca.

— Stari Lord Redkliffe se je peljal iz Carigrada v Smirno, pa je imel nesrečno vožnjo. Najpervo je terčnila fregata, na kteri se je peljal, v drugo ladijo, ktero je zlo poškodovala, potem je pa obtičala fregata na plitvini, na kteri je sedela tri dní. L. Redkliffe se je mogel prepeljati z drugo barko v Smirno.

Narodna. *)

Po vrtu je špancirala,
Pa rožice nabirala
De si bo pušeljc delala.

Iz rožmarina nemškega
In nageljna rdečega,
In nageljna rdečega;

S solzami ga je spirala,
Š črno nitko povijala,
Š črno nitko povijala:

Al živ si, Anzelj, al mrtev,
Po pušeljc vendar boš prišel,
Po pušeljc vendar boš prišel.

Enajst je ura vdarila,
Anzelj na okence trkljá
Anzelj na okence trkljá;

Al živ sem Anzelj al mrtev,
Po pušeljc vendar sem prišel,
Po pušeljc vendar sem prišel.

Z eno roko j' odpirala,
S ta drugo ga j' obimala,
S ta drugo ga j' obimala.

Hitro se je napravila
Da bo z Anzeljnam rajžala,
Da bo z Anzeljnam rajžala.

Na konjča k seb' jo posadí,
In hitro hitro mi zdrčí
Da vse spred njih nazaj letí.

Kamor predeleč prideta
Do jen'ga polja ravnega,
Do jen'ga polja ravnega:

Poglej poglej, deklesce ti,
In pa povej, al strah te ni,
In pa povej, al strah te ni:

Luna in zvezde svetijo,
Mrliči hitro jezdijo,
Mrliči hitro jezdijo.

Kaj bo me strah, kak bo me strah?
Sej s' ti pri men', moj Anzelj mlad,
Al pusti v miru mrtve spat';

Luna in zvezde svetijo
Da nama kraj' čas delajo,
Da nama kraj' čas delajo.

Še hitriše naprej drči,
Da vse spred njih nazaj leti,
Da vse spred njih nazaj leti.

Še spet ji prav' in govori:
Poglej poglej, deklesce ti,
In pa povej, al strah te ni:

Luna in zvezde svetijo,
Mrliči hitro jezdijo,
Mrliči hitro jezdijo.

Kaj bo me strah, kak bo me strah?
Sej s' ti pri men', moj Anzelj mlad,
Al pusti v miru mrtve spat';

Luna in zvezde svetijo
Da nama kraj' čas delajo,
Da nama kraj' čas delajo.

Še hitriše naprej drči
Da vse spred njih nazaj leti,
Da vse spred njih nazaj leti.

Še v tretje prav' in govori:
Poglej, poglej, deklesce ti,
In pa povej, al strah te ni:

Luna in zvezde svetijo
Mrliči hitro jezdijo,
Mrliči hitro jezdijo.

Kaj bo me strah, kak bo me strah?
Sej s' ti pri men', moj Anzelj mlad,
Al pusti v miru mrtve spat';

Luna in zvezde svetijo
Da nama kraj' čas delajo,
Da nama kraj' čas delajo.

Še hitriše jo zadrči,
Da vse spred njih nazaj letí,
Da vse spred njih nazaj letí.

Kamor predeleč prideta,
Do britofa žegnanega,
Do britofa žegnanega.

En grob se tamkaj razdelí,
Anzelj se v njega položí,
Anzelj se v njega položí.

Luna in zvezde svetijo
Da nama kraj' čas delajo,
Da nama kraj' čas delajo.

Na črni grob se j' zgreznila,
Svojo dušo izdihnila,
Svojo dušo izdihnila.

*) Pesmico to iz Krajnskega smo vzeli iz predgovora „Narodnih pripovjedk“, ki jih je ravno v Varaždinu izdal slavnoznani naš gospod Matija Kračmanov Valjavec in o kterih so „Novice“ že večkrat govorile. Dokazati je hotel s to pesmijo, da ena in ista pripovedka, ena in ista pesem je znana malo da ne vsem narodom v Evropi.

Pogovori vredništva. Gosp. A. P. fajmošter v Sl.: Poslednji del „občne povest.“ spisujejo prečastiti gosp. pr. V. Kadar bo spis gotov, se bo začel sopet natis. — Gospod ∞ v C: Če vsakega dopisa ne moremo natisniti, naj Vam ne bo žal; obče mikavne novice so nam vselej drage, pa še gorke — kakor pravimo — morajo biti.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**